अन्नपूर्ण क्षेत्रको समाज र संस्कृतिमा पर्यटनले पारेको प्रभाव
घान्द्रुक गाउँको एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष इतिहास विषयको छैटौं पत्रको
आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता
दयाराज पौडेल
पृथ्वीनारायण क्याम्पस
इतिहास तथा संस्कृति विभाग
त्रि.वि.दर्ता नं. : ९०४९-९३
परीक्षा रोल नं. : ४८०३५२

पोखरा, २०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

इतिहास तथा संस्कृति विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

सिफारिस– पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय इतिहास बिषयको स्नाकोत्तर तहको पाठ्यक्रम अनुरुप श्री दयाराज पौडेलद्वारा "**अन्नपूर्ण क्षेत्रको समाज र संस्कृतिमा पर्यटनले पारेको प्रभाव घान्द्रुक गाउँको एक अध्ययन**" शीर्षकको शोध-पत्र मेरो निर्देशन तथा सुपरीवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । धेरै परीश्रम पूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु । उक्त शोधकार्यको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोध-निर्देशक

ज्योती भट्टचन

सह-प्राध्यापक

इतिहास तथा संस्कृति विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

भीमकालीपाटन, बगर

पोखरा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

इतिहास तथा संस्कृति विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

स्वीकृति– पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय इतिहास बिषयको स्नाकोत्तर तहको पाठ्यक्रम अनुरुप श्री दयाराज पौडेलद्वारा **"अन्नपूर्ण क्षेत्रको समाज र संस्कृतिमा पर्यटनले पारेको प्रभाव घान्द्रुक गाउँको एक अध्ययन"** शीर्षकमा तयार पारिएको शोध-पत्रलाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध पत्र मुल्याङकन समिति

१. ज्योती भट्टचन ....

(विभागीय प्रमुख)

२. विश्व कल्याण पराजुली ....

(बाह्य परीक्षक)

३. ज्योती भट्टचन ....

(शोध-निर्देशक)

मिति :- २०६८/०७/२५

संक्षेपीकरण

संक्षिप्त रुप		पूर्ण रुप
गा.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
प्रा.बि.	:	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	:	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.बि.	:	माध्यमिक विद्यालय
एवीसी	:	अन्नपुर्ण बेस क्याम्प
एमबीसी	:	माछापुच्छ्रे बेस क्याम्प
एक्याप	:	अन्नपुर्ण कन्जरभेसन एरीया प्रोजेक्ट
डीडीपीएन	:	डीस्ट्रीक डेभलपमेन्ट प्रोफाइल नेपाल
डब्लु टीओ	:	वल्ड टुरीजम अर्गनाइजेसन
एनआरबी	:	नेपाल राष्ट्र बैक
एडीबी	:	एसीएन डेभलपमेन्ट बैक
पाटा	:	प्यासीफीक एसीयन टुरीजम एसोसीएसन
तारपाप	:	टुरिजम फर रुरल पोर्भटी एलीभेसन प्रोग्राम

तालिका -सुची

तालिका नं	शीर्षक	पेज
२.१	एक्याप क्षेत्रका वनस्पती तथा प्राणीहरु	१२
२.२	एक्याप क्षेत्रको जैबिक बिबिधता बिबरण	१२
२.३	जनसंख्या विवरण	१३
२.४	जातिगत विवरण	१४
२.५	कक्षागत विद्यार्थी विवरण	१६
२.६	घान्द्रुक लघुजलविद्युत परीयोजना विवरण	१७
२.७	घान्द्रुक गा.वि.स.का सार्वजनिक संस्थाहरु	१९
३.१	विश्व पर्यटनको २०२० सम्मको दीर्घकालिन योजना	२८
३.२	नेपालमा पर्यटकको आगमन संख्या विवरण	३८
३.३	घान्द्रुकमा रहेका होटलको संख्या विवरण	४०
३.४	२०१० जनवरी देखि २०१० डिसेम्बर सम्म घान्द्रुकमा पर्यटन बिबरण	४९
३.५	२०१० जनवरीदेखि २०१० डिसेम्बरसम्म उत्कृष्ट १० देशका पर्यटक	५०
३.६	बैकल्पिक उर्जा विवरण	५२
३.७	अन्तरीम योजनाको परीणात्मक लक्ष्य	५४
४.१	पर्यटनमा आधारीत व्यवसाय	५८
४.२	पर्यटनले जीवयापन शैलीमा पारेको प्रभाव	५९
४.३	उमेर समुहमा पर्यटनले पारेको प्रभाव	६०
४.४	खानामा दिइएको प्राथमिकता	६२
४.५	पर्यटक नहुँदा फुर्सदको समयको उपयोग	६३
४.६	समाजमा लागु पर्दाथ प्रभाव	६५
४.७	पर्यटन र समाजमा चोरी डकैती	६६
४.८	पर्यटनले यौनब्यवहारमा पारेको प्रभाव	६८
५.१	पर्यटनको गीत र संगीतमा प्रभाव	७१
५.२	परम्परागत मुल्य मान्यता र लोकसस्कृतिमा प्रभाव	७२
५.३	सामाजिक मुल्य मान्यतामा प्रभाव	७४
५.४	पर्यटनले भाषामा पारेको प्रभाव	७५
५.५	स्थानीय कलाकौशलमा पारेको प्रभाव	७६
६.१	पर्यटनले वातावरणमा पारेको प्रभाव	८०
६.२	समुदायका मानिसको बानिव्यवहारमा पर्यटनको प्रभाव	८१
६.३	नयाँ सडकको प्रभाव	८२
६.४	समाजका अन्य मानिसमा पर्यटनले पारेको प्रभाव	८३
६.५	पर्यटन व्यवसायी र समुदाय बीच सम्बन्ध	८४

चित्र -सूची

चित्र नं	शीर्षक	पेज
२.१	वडागत आधारमा जनसंख्या स्तम्भ चित्रमा	१४
२.२	जातिगत आधारमा जनसंख्या स्तम्भ चित्रमा	१५
३.१	एक्याप क्षेत्रमा अन्तराष्ट्रिय पर्यटक आगमन संख्या	४७
४.१	पर्यटनमा आधारीत व्यवसाय	५८
४.२	उमेर समूहमा पर्यटनले पारेको प्रभाव	६०
४.३	समाजमा लागु पदार्थको प्रभाव	६५
५.१	पर्यटनको गीत र संगीतमा प्रभाव	७१
६.१	समुदायका मानिसको बानीव्यवहारमा पर्यटनको प्रभाव	८१

प्राक्कथन

नेपालको पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तरगत गण्डकी अञ्चल, कास्की जिल्लाको घान्द्रुक गा.वि.स. एउटा पर्यटकीय स्थल हो । अन्नपुर्ण र माछापुच्छ्रे हिमश्रृङखलाको काखमा रहेको यस गाँउ घना गुरुङ बस्ती गुजुमुज्ज परेका घरहरु, सफा बाटाघाटा र विभिन्न जातजाती र भाषाभाषीको संगम स्थल, अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना अन्तरगत अन्नपुर्ण पैदलमार्ग विश्वकै उत्कृष्ट गन्तव्यस्थल मध्ये एक ठाँउ भित्र रहेको यस गाँउ एसीया कै नमूना पर्यटकीय गाउको रुपमा परिचित रहेको छ । यो गाउँ सामाजिक र सांस्कृतिक पहिचान गराउन सक्ने भएकाले यसै वास्तविकतालाई मध्यनजर गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो । यो शोधपत्र बिभिन्न समस्यासँग सामना गर्दै लामो समय लगाएर तयार पारीएको हो । यसका लागि म मात्र नभएर मेरा अनेकौ सहयोगीहरुको सहयोग भएको छ । यो अनुसन्धानलाई तयार पार्दा ज्ञान र अनुभवको कमीले गर्दा केही त्रुटी र कमीकमजोरीहरु रहन सक्छन त्यसका लागी क्षमा चाहान्छु ।

सर्वप्रथमत मलाई प्रस्तुत शोधपत्रमा पर्यटनले समाज र संस्कृतिमा पारेको प्रभाव, घान्द्रुक गा.वि.स. कास्कीको एक अध्ययन नामक शीर्षकमा अध्ययन गर्ने सु-अवसर उपलब्ध गराएकोमा पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस, पोखरा प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो शोधपत्रलाई अगाडि बढाउन सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरु एवं इतिहास तथा संस्कृति विभागका विभागीय प्रमुख सह-प्राध्यापक एवं शोध निर्देशक ज्योती भट्टचन प्रति हार्दीक कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहान्छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा अत्यन्त व्यस्तताका बावजुत पनि पटक पटक आपनो अमूल्य सहयोग गरी यस शोध कार्यलाई वस्तुपरक र वैज्ञानिक वनाउन सहयोग गर्नु भएकोमा श्रद्धेय गुरु शोध निर्देशकलाई हृदय देखिनै हार्दीक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

त्यस्तै गरी यस शोधकार्यलाई अगाडि बढाउन हौसला एवं सहयोग गर्नुहुने आदारणीय गुरु प्रा.डा. दिल बहादुर क्षेत्री, चन्द्रकान्त पौडेल, दीर्घमान गुरुङ लगाएत अन्य गूरुहरु र सहपाठी साथी उमनाथ आचार्य प्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यस शोधकार्यलाई सामाग्री उपलब्ध गराएकोमा क्षेत्रीय पुस्तकालय पोखरा, अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना, पोखरा, इलाका संरक्षण कार्यालय घान्द्रुकका पर्यटन शाखाका राम गुरुङ, गा.वि.स.को कार्यालय घान्द्रुक, पर्यटन व्यवस्थापन उपसमिति घान्द्रुक, पर्यटन ब्यबस्थापन उपसमिति, छोम्रोङ, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति विभिन्न प्रश्नावली र अन्तरवार्ता दिने

होटल व्यवसायीहरु, स्थानिय बुद्दिजिवीहरु,ब्यस्त समयमा बावजुत पनि मलाई सहयोग गर्ने श्रीमती सावीत्री पौडेल, भाषा सम्पादनमा सहयोग पु¥याउने मित्र तथा छपाईमा सहयोग पुर्‍याउने द क्रियाटिभ कम्प्युटर प्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्रलाई मुल्याङकनको लागि इतिहास तथा संस्कृति विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति :२०६८/०७/२५

प्रस्तोता

दयाराज पौडेल

त्रि.वि.वि. दर्ता नं : ९०४९-९३

रोल्नं : ०५-०६४

परीक्षा रोल्नं : ४८०३५२

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

इतिहास तथा संस्कृति विभाग

पोखरा

बिषय सूची

सिफारिस पत्र पेज
स्वीकृति पत्र
प्राक्कथन
तालिका सूची
चित्र सूची
संक्षेपीकरण
विषय सूची

परिच्छेद -१

परिचय

१. अध्ययनको परिचय १
१.१ समस्याकथन २
१.२ अध्ययनको उद्देश्य ३
१.३ अध्ययनको महत्व ३
१.४ अध्ययनको सीमा ४
१.५ शोध विधि ५
१.५.१ अध्ययनको क्षेत्र र औचित्य ५
१.५.२ अध्ययनको ढाँचा ५
१.५.३ नमुना छनोट तरिका ६
१.५.४ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया ६
१.५.५ तथ्याङ्क बिश्लेशण बिधि ७
१.७ शोधपत्रको संगठन ७

परिच्छेद -२

अध्ययन क्षेत्रको भौगोलीक आर्थीक तथा सामाजिक स्थिति

२. परिचय ८
२.१ प्राकृतिक स्वरुप १०
२.२ हावापानी ११
२.३ प्राकृतिक वनस्पति ११

२.४ जनसंख्या १३
२.५ शैक्षिक स्थिति १५
२.६ विद्युत सञ्चार तथा यातयातको विवरण १७
२.७ सार्वजनिक संस्थाहरु १८
२.८ घान्द्रुकको ऐतिहासिक पृष्टभुमी १९

परिच्छेद्द-३

साहित्यको सिंहावलोकन

३. परिचय २३
३.१ पर्यटनको अर्थ २४
३.२ पर्यटनको महत्व २६
३.३ पर्यटनको विकासक्रम २७
३.४ पुर्व कार्यको समिक्षा २९
३.५. नेपालमा पर्यटनको इतिहास ३५
३.५.१ घान्द्रुकमा पर्यटनको इतिहास ३९
३.५.२ संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति ४१
३.५.३ पर्यटन व्यवस्थापन उपसमिति ४२
३.६ पर्यटनको प्रकार ४३
३.७ पर्यटनको क्षेत्रमा एक्यापको भुमिका ४४
३.७.१ लक्षीत पर्यटन ४८
३.७.२ पर्यटकीय क्षेत्रमा नयाँ सडकको प्रभाव ५१
३.७.३ बैकल्पीक उर्जा ५२
३.८ पर्यटनका लागि सरकारी नीति ५३

परिच्छेद -४

पर्यटनको सामाजिक प्रभाव

४. परिचय ५५
४.१ पर्यटनको नयाँ धारणा र पर्यटनमा आधारीत व्यवसाय ५७
४.२ पर्यटनले जिवनयापन शैलीमा पारेको प्रभाव ५९
४.३ उमेर समुहमा पर्यटनले पारेको प्रभाव ६०
४.४ खानामा दिइएको प्राथमिकता ६१

४.५ पर्यटक नहुँदा फुर्सदको समयको उपयोग ६३

४.६ लागु पर्दाथ सेवन ६४

४.७ पर्यटन र समाजमा चोरी डकैती ६६

४.८ पर्यटन र यौन व्यवसाय ६७

परिच्छेद -५

सास्कृतिक प्रभाव

५. परिचय ६९

५.१ गीत र संगीतमा पर्यटनको प्रभाव ७०

५.२ परम्परागत मुल्य मान्यता र लोकसस्कृतीमा प्रभाव ७२

५.३ सामाजिक मुल्य मान्यता ७३

५.४ पर्यटनले भाषामा पारेको प्रभाव ७५

५.५ स्थानीय कलाकौशलमा पारेको प्रभाव ७६

परिच्छेद -६

पर्यटन र वातावरणीय पक्ष

६. परिचय ७८

६.१ पर्यटनले वातावरणमा पारेको प्रभाव ८०

६.२ समुदायका मानिसको बानि व्यवहारमा पर्यटनको प्रभाव ८१

६.३ नयाँ सडकको प्रभाव ८२

६.४ अन्य मानिसमा पर्यटनले पारेको प्रभाव ८३

६.५ पर्यटन व्यवसायी र समुदाय बीच सम्बन्ध ८४

परिच्छेद -७

निष्कर्ष तथा सुझावहरु

७.१ निष्कर्ष ८६

७.२ सुझाबहरु ८८

सन्दर्भ ग्रन्थ सूचि ८९

प्रश्नावलीहरु

परिशिष्टाङकहरु

फोटोहरु

फोटोहरु

पर्यटकीय गाउँ छोम्रोङ

छोम्रोङमा रहेको छोम्रोङ होटल

पर्यटकीय गाउँ घान्द्रुक

घान्द्रुकका होटलहरु

गुरुङ सङ्ग्राहलय

पुराना घर

रु.१०००/- को नोटमा अंकित घर हाल गुरुङ सङ्ग्राहलय

घान्द्रुकबाट देखिने हिमाल

संचारका साधनको विकास नयाँ शैलीमा

पर्यटन व्यवसायीसँगको अन्तरवार्ता

पर्यटन व्यवसायीसँगको अन्तरवार्ता

नयाँ सडक निर्माणसँगै बनेका होटलहरु